

Denizli Ağzından Derleme Sözlüğüne Katkılar

Contributions of the Denizli Dialect to the Derleme Sozlugu

Himmet BÜKE

Dr. Öğr. Üyesi Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü

himmetbuke@mehmetakif.edu.tr

ORCID Numarası|ORCID Numbers: 0000-0002-6768-5396

Öz

Dillerin ifade gücü onların sahip oldukları sözcüklerin çokluğu ve bu sözcüklerin kavramları karşılama durumuna göre ölçülür. Yaşayan diller içerisinde köklü bir geçmişe sahip olan Türkçe geçmişten günümüze gerek konuşma gerekse yazı dili olarak farklı kıtalarda ve coğrafyalarda kullanılmıştır. En eski metinlerden itibaren zengin bir söz varlığına sahip olduğu belgelerle sabit olan dilimiz tarihî süreç içerisinde bu zenginliğini artırarak günümüze ulaşmıştır. Anadolu sahasında önce konuşma dili sonra yazı dili olarak ortaya çıkan Oğuz lehçesi Anadolu ağzlarının da temelini oluşturur. Sadece konuşma dili olarak kullanılan bu ağzlar genel yapılarını bozmadan ve çok az değişikliğe uğrayarak bugüne kadar kullanılmıştır. Dilin tarihî gelişimi içerisinde donmuş yapılar olarak tanımlayabileceğimiz ağzlar Türkçenin en eski devirlerine ışık tutmakta ve fonetik değişimlerin izlerinin takibini yapabilmemizi sağlamaktadır. Oğuzların Anadolu sahasında yoğun olarak yerleştiği bölgelerden biri de Denizli ve yöresidir. Bölgenin demografik yapısı 11. yüzyıldan itibaren Türkler lehine değişirken Türkçenin bölgedeki varlığı da bu döneme rastlar. Bölge ağzındaki pek çok sözcük farklı çalışmalarda tespit edilerek literatüre kazandırılmış olmakla beraber tamamen bütün malzeme toplanmış değildir. Bu çalışma Türkçenin ağzılarda yaşayan söz varlığına katkı sağlaması ve bölgeden toplanan sözcüklere ilave olması amacıyla yapılmıştır.

Anahtar Sözcükler: *Ağzlar, Denizli ağızı, Oğuz, Anadolu ağzıları, derleme sözlüğü*

Abstract

Expression power of languages is measured according to the abundance of the words they possess and the state of these words to meet the concepts. Turkish which has a deep-rooted history among the living languages, has been used in different continents and geographies both as a spoken language and a written language from past to present. Our language which according to documents, has had a rich vocabulary since the oldest texts, has reached the present day by enhancing this richness within the historical process. The Oghuz dialects which emerged first as a spoken language and then a written language in the Anatolian area, also underlie the Anatolian dialects. These dialects which were only used as a spoken language, have reached the present day without spoiling their general structure, except some slight changes. The dialects which we can define as frozen structures within the historical development of language, enlighten the oldest periods of Turkish and enable us to follow the traces of phonetic changes. One of the areas where the Oghuzs had settled intensely in the Anatolian area is Denizli and surroundings. The demographic structure of the area changed on behalf of the Turks in the 11th century. The Turkish existence in the area was also seen in this period. Although various studies have determined most words in the area's dialect and brought them in the literature, the whole material still needs to be collected. This study was conducted with intent to make a contribution to the vocabulary that exists in the Turkish dialects and to add words to those already collected from the area.

Keywords: *Dialects, Denizli dialect, Oghuz, Anatolian dialects, derleme sozlugu*

1.GİRİŞ

Bir dilin gücü onun anlatma, söyleme, üretme ve ifade etme gücüyle doğru orantılıdır. Diller, kavramları ifade edebildikleri ve bunu zenginleştirebildikleri ölçüde kendi zenginliğini ortaya koymuş olurlar. Diğer taraftan dilin soyut kavramları ifade edebilme becerisi de bir diğer ölçüttür. Bugün dünya üzerindeki diller; yayıldıkları alana, konuşur sayısına ve sözlüklerinde bulunan sözcük sayısı gibi birtakım ölçütlere göre değerlendirilmektedir. Şu an konuşulan diller içerisinde yüz binleri bulan sözcük sayısına sahip olanlar bulunduğu gibi çok dar bölgelerde konuşulan ve kısıtlı sözcük sayısına sahip olanlar da vardır. Tarih boyunca büyük kültür ve medeniyet daireleri inşa edebilmiş olan milletlerin aynı zamanda güçlü ve zengin dillere de sahip oldukları görülür. Büyük devletler kurabilmiş olan milletler aynı şekilde dillerini de farklı coğrafyalara taşımışlar ve konuştukları dili kültür, sanat, edebiyat sahalarında yüzyıllarca kullanmışlardır.

Türk dili de tarihin en eski dillerinden biri olup yüzyıllarca bir medeniyet dili olarak kullanılmıştır. Türkler çok farklı coğrafyalarda kurdukları devletlerle Türkçeyi büyük bir alana yaymışlar, onu asıl

coğrafyasının dışında geniş bir alanda kullanılan bir dil haline getirmişlerdir. Diğer taraftan Türkçe her dönemde genellikle konuşma ve yazı dili olarak varlığını devam ettirmiş, söz varlığını zenginleştirerek günümüze kadar ulaşmıştır. Dilimizin en eski yazılı ürünleri olan Göktürk Yazıtlarıyla Türkçenin en somut ve canlı örneklerine şahit oluyoruz. Yazıtlardaki sözcük varlığı daha 7. ve 8. yüzyıllarda Türkçenin somut ve soyut kavramları karşılayabilmesi bakımından dikkate değerdir. Daha sonraki yüzyıllarda Uygur ve Karahanlı sahalarda verilen eserler Türkçenin ifade gücünü ortaya koymaktadır. Hatta bu dönemde Kaşgarlı Mahmud Türkçenin Arapçadan daha üstün bir dil olduğunu ispat yoluna bile gitmiştir. Oğuzların Anadolu coğrafyasına gelişiyle yeni bir yazı dili ortaya çıkacak ve Türkçenin Oğuz lehçesine dayanan bu yazı diliyle pek çok eser yazılacaktır. Bu eserler daha çok tercüme olmakla birlikte adapte ve telif eserler de bulunmaktadır. Gerek telif gerekse tercüme olsun bu eserlerde Türkçenin hem çeviri hem de ifade gücünü görmekteyiz.

Anadolu'da Türkçenin varlık göstermesinden itibaren önce Anadolu ağızları daha sonra da Rumeli ağızları ortaya çıkmış olacaktır. Türkçenin farklı lehçe ve ağızlara sahip olduğu konusu ilk defa Kaşgarlı Mahmud tarafından Divanü Lügati't- Türk adlı eserinde ifade edilmiştir.¹ Korkmaz bu eserin ağız ve lehçeler bakımından önemini: "*Elimizde, Türkçenin eski devirlerini ele alan bu vasıfta, bu genişlik ve derinlikte başka bir eser bulunmadığından, Divanü Lügati't-Türk, Türk lehçe ve ağızları için değer biçilmez bir kaynak durumuna girmiştir.*" cümleleriyle anlatır². Kaşgarlı, Oğuzların istila ettiği memleketlerde de yaşamış ve Oğuzlarla çok görüşmüştür. Bu lehçenin hususîliklerini toplamış ve gayesi itibarıyla de bunlara kitabında geniş yer vermiştir³. Özetle Kaşgarlı Mahmud burada Oğuzların ayrı bir lehçe konuştuğunu ve bazı kelimeleri Oğuzların nasıl telaffuz ettiğini, bu kelimelerin farklı kullanımlara sahip olduğunu ortaya koymuştur. Anadolu'nun büyük bir bölümüne boylar halinde yerleşen Oğuzlar bu coğrafyada kullandıkları farklı ağızları da kullanmaya devam etmişlerdir. Bu sebeple bugün Eski Anadolu Türkçesi alanına giren birçok eser, dil yapıları bakımından incelendiğinde, Oğuzcaya dayanan temel ortaklık dışında ses, şekil bilgisi ve söz varlığı açısından birtakım ağız ayrılıklarının bulunduğu da görülmektedir⁴.

Ağızlardaki söz varlığının tespit edilmesi o dilin ölçünlü/standart dil içerisinde kullanmadığı fakat ağızlarda bulunan pek çok sözcüğün ortaya çıkarılması bakımından önem arz etmektedir. Türkçenin tarih boyunca ürettiği, geliştirdiği ve kullandığı binlerce sözcük ölçünlü dilde bulunmamasına rağmen ağızlarda hâlen yaşamaktadır. Dolayısıyla ağızların bir dil içindeki en önemli işlevlerinden biri de sözcüklerin nesiller boyu unutulmadan kullanılmasını sağlamaktır. Bunun yanı sıra başka dillerden sözcük alma konusunda ölçünlü dil kadar etkin olmayan ağızlar ya yabancı sözcük almamayı ya da alınan bu yabancı sözcükleri Türkçe fonetiğe uygun bir biçimde kullanmayı tercih eder. Bu anlamda dilin doğrudan ya da dolaylı bir asimilasyona uğramasını da önlemiş olmaktadır. Hatta öyle ki bazı sözcükler en az on asır evvelki Eski Türkçe döneminde kullanılan şekliyle aynen muhafaza edilmiştir. Ağızların bu eski sözcükleri devam ettirme eğilimi ya da bir başka ifadeyle dış etkilere kapalı yapısı bugün bizim pek çok sözcüğün tarihsel sürecini de izleyebilmemizi sağlamaktadır. Bu sebeple özellikle art zamanlı dil incelemelerinde ağızlar mutlaka müracaat edilmesi gereken kaynaklardır. Diğer taraftan ağızlar muhafaza etmiş oldukları sözcükler sayesinde kültürün taşıyıcısı, saklayıcısı ve koruyucusu durumundadır. Tespit edilen bir sözcük aynı zamanda kültürel bir öğeyi de tespit etmek anlamına gelmektedir. Değişen yaşam koşullarının aynılaştırıcı etkisi altında değişmekte, kullanım alanı daralmakta ve kısmen kaybolmakta olan yerel ağızların belgelenmesi her şeyden önce o ağzın taşıyıcısı olduğu kültürün belgelenmesi demektir⁵. Diğer taraftan ağızların yazı dilinin gelişimi ve

¹ Bk. Divânü Lügati't-Türk ve Türkiye Türkçesi ağızları arasındaki ilişkiyi inceleyen yayınlar: Ali AKAR, (2000), "*Divânü Lügati't-Türk ile Anadolu Ağızlarındaki Ortak Unsurlar Üzerine Bir Deneme*", Divânü Lügati't-Türk Bilgi Şöleni Bildirileri, (7-8 Mayıs 1999, Ankara), Ankara: Türksoy Yayınları, 106-129, Eyüp AKMAN, (2004), "*Divânü Lügati't-Türk ve Dede Korkut Kitabından Kastamonu Ağzına (Bazı Kelime ve Deyimlerin Kullanımı)*", Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi, 23, 7-16, Tuncer GÜLENSOY, (1985), "*Doğu Anadolu Ağızları ve Divânü Lügati't-Türk*", V. Milletlerarası Türkoloji Kongresi Bildirileri, (23-28 Eylül 1985, İstanbul), I, İstanbul: Edebiyat Fakültesi Basımevi, 107-115, Nadir İLHAN, (2008), "*Divânü Lügati't-Türk'ten Gaziantep Ağzına Atasözleri*", Akpınar Dergisi, 18, 4-10.

² Korkmaz,1995, 257.

³ Banguoğlu 1960, 23.

⁴ Korkmaz, 2007, 90.

⁵ Demir 2013, 14.

zenginliği üzerinde de ciddi etkileri vardır. Ağızlara ait söz verileri yanında konuşma diliyle ilgili olanların da derlenerek yazı dili sözlüklerine geçirilmesi, yazı dilinin sürekli canlı, dinamik kalmasını sağlayacaktır⁶.

Bu bağlamda Anadolu ağızlarından sözcüklerin tespit edilmesi ve bunların literatüre kazandırılması yeni bir durumdur. Konuyla ilgili ilk çalışmalar Maksimov, İ.Kunos, Giese, Kowalski gibi yabancı araştırmacılar tarafından yapılmış olup ancak 1940 yılında Ahmet Caferoğlu'nun yaptığı etraflı çalışmalarla Türk araştırmacıların da çalışmaları bu alanda görülmeye başlar. Bununla ilgili olarak Cumhuriyetin ilk yıllarında “Dil Devrimi”yle başlayan ve Türkçeyi Arapça-Farsça sözcüklerden arındırarak bir öze dönüş çabası güden çalışmalar da bunun öncülü sayılabilir. Türk Dili Tetkik Cemiyeti (Türk Dil Kurumu)'nin kurulmasıyla tarihî metinlerdeki ve halk ağzındaki sözcüklerin tespitine başlanmış bulunmaktaydı. 1932-1934 yılları arasında derlenen sözcükler altı cilt halinde “-Söz Derleme Dergisi-” adıyla yayınlanmış, ikinci büyük derleme girişimi ise 1952-1959 yılları arasında gerçekleşmiş ve bu iki çalışmanın toplamında 600.000 fiş gibi muazzam bir malzeme elde edilmiştir. Bu fişlerden 14.519'u çalışmamıza konu olan Denizli bölgesinden gönderilmiştir. Derleme Dergisinden sonra ise 1963-1982 yılları arasında 12 ciltlik “Türkiye’de Halk Ağzından Derleme Sözlüğü” (Derleme Sözlüğü) yayımlanmıştır⁷. 1932-1934 yılları arası yapılan çalışma Cumhuriyet'in ilk yıllarında başlayan dilde sadeleşme çabalarında referans noktalarından biri olmuş ve bu sayede pek çok yabancı kökenli sözcüğe Türkçe karşılıklar bulunmuştur. Her iki çalışmanın sonucu olan Derleme Sözlüğü ise bugün hem art zamanlı hem de eş zamanlı dil çalışmalarında müracaat edilen temel kaynaklardan birisi haline gelmiştir.

Çalışmamızda ele alınacak olan Denizli bölgesinden o dönemde yukarıda zikredildiği üzere binlerce kelime tespit edilmiştir. Bu durumun ortaya çıkmasında Anadolu'nun Türkleşme sürecinde Malazgirt'ten çok önce Türklerin bu bölgeye gelmeleri ve gelen bu gruplar içinde çok sayıda Türkmen boyunun olması etkilidir. Öyle ki : “Abu al-Fida'nın, herhalde Moğol istilasından evvelki devre ait olarak naklettiği bir rivayete göre, Antalya şimal-i garbisinde, Denizli dağlarında ve civarında yani Menderes Havalisinde 200.000 çadır halkı Türkmen yaşıyordu”⁸. Başka bir kaynakta XI. yüzyılın sonlarında Denizli bölgesiyle Isparta bölgesindeki göçebelerin 100.000 çadır civarında olduğunu vermektedir⁹. Görüldüğü üzere bölge 10. yüzyıldan başlamak üzere son dönem iskânlarının devam ettiği 19. yüzyılın başlarına kadar sürekli bir şekilde Türkmenlerin yerleşim yeri olmuştur. Bölge yer yer çok az da olsa Kıpçak unsurlar barındırmakla birlikte aslı unsur Oğuzlardır. Denizli ve yöresinde, Oğuz'un Alayuntlu, Avşar, Bayat, Bayındır, Beydilli, Çavuldur, Çepni, Dodurga, Döğer, Eymir, İğdir, Karaevli, Karkın, Kayı, Kınık, Kızık, Peçenek, Salur, Yazır, Yıva, Yüreğir boylarının yerleşmiş olduklarını, sülale, yer ve yerleşim adlarında boylarının adlarını yaşattıklarını görmekteyiz¹⁰. Bu bakımdan bölge Oğuz lehçesini ve ona bağlı ağız özelliklerini yaşatması bakımından örnek çeşitliliği bol olan bir sahadır.

Denizli, Korkmaz'ın Güneybatı Anadolu Ağızları olarak belirlediği muhit¹¹ içerisinde yer alır. Caferoğlu, “-Anadolu Dialektolojisi Üzerine Malzeme I-” adlı eserinde Denizli bölgesine de gelmiş fakat eserden anlaşıldığı üzere sadece Denizli/Merkez'de şiir formunda altı parça metin derlemiştir. Bu çalışma ilk olması bakımından önemli olup daha sonraki dönemlerde Denizli ağzının söz varlığı ve dilbilgisi özelliklerine yönelik pek çok çalışma yapılmıştır¹². Karahan, Denizli ağzını Batı Grubu

⁶ Akar 2009, 218.

⁷ Korkmaz 2000, DS 1993 C I: IX-X.

⁸ Eröz 1991, 15.

⁹ Şahin 2006, 59.

¹⁰ Tok 2008, 843.

¹¹ Korkmaz 1994

¹² Bk. Aslı Manav, Denizli'nin Güney İlçesi Ağızı (Fonetik-Morfoloji), Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), 2006; Nergis Biray, Denizli Ağzından Derleme Sözlüğü'ne Katkılar, Turkish Studies International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic Volume 4/8 Fall 2009, s.747-776, Acıpayam Ağızlarında Kullanılan Şimdiki Zaman Ekleri Ve Etnik Yapı İle İlişkisi, I. Acıpayam Sempozyumu Bildirileri, Acıpayam-Denizli, 2007, 375-382; Turgut Tok, “Denizli İli Ağızlarında Vurguya Dayalı Ünsüz Düşmesi”, Turkish Studies International Periodical For the Languages,

Ağızları içinde 1. grubun ikinci derecedeki alt gruplarında; Aydın, Burdur, Isparta, İzmir, Kütahya, Manisa ve Muğla ağızlarıyla birlikte değerlendirmiştir¹³. Bilindiği üzere ağız araştırmalarında yapılan derlemelerde dil malzemelerinin tamamı tespit edilememekte, gerek gramere gerekse söz varlığına ait bazı unsurlar eksik kalmaktadır. Biz de bu bağlamda hem Denizli ağzına hem de Derleme Sözlüğü'ne katkı olması için bu çalışmayı ele aldık.

Çalışmamızda tespit edilen sözcükler klasik soru-cevap; bir olay ya da hikâye anlatma; mani, türkü, şiir söyleme gibi yöntemlerle elde edilmemiştir. Tespit edilen söz varlığı Denizli ili Tavas ilçesine bağlı Çağırğan Köyü'nden dönem dönem alınan notlar neticesi elde edilmiş dil verilerinden oluşmaktadır. Kaynak kişiler söz konusu sözcükleri tamamen doğal konuşma ortamlarında kullanmış olup derleme çalışmalarında karşılaşılan zorluklardan biri olan kaynak kişinin türlü sebeplerle kullandığı doğal ağzın dışına çıkması, kayıt malzemelerinden kaynaklı çekingenlik ve kurgulu bir ortamın getirdiği endişe gibi sorunlar yaşanmamıştır¹⁴. Söz varlığının tespit edildiği köy 19. yüzyılın başlarında konar-göçer Türkmenlerin zorunlu iskâna tabî tutulmasıyla Dulkadirli topraklarından gelen Yüreğir boyuna mensup bir yerleşimdir. Çalışmadaki sözcükler Derleme Sözlüğü'yle karşılaştırma yöntemiyle: Derleme Sözlüğü'nde bulunmayanlar, Derleme Sözlüğü'nde bulunup aynı anlamda olmayanlar, Derleme Sözlüğü'nde bulunan fakat söyleniş farklı olan ve Derleme Sözlüğü'nde bulunduğu halde Tavas/Çağırğan ibaresi geçmeyenler olmak üzere dört ana başlıkta incelenmiştir. Bu başlıkların altında sözcükler ad ve eylem olarak tasnif edilmiştir. Bunun sebebi bazı kelimelerin cümlelerin bağlamına göre hem sıfat hem zarf hem de isim olarak kullanılabilmesidir. Mesela “-çontul-” sözcüğü “Amat çontul çontul geziyor.” cümlesinde zarf; “Bu çontul işe nerden geldi.” cümlesinde sıfat; “Memedin oğlu da bek çontul.” cümlesinde isim olarak kullanılmıştır. Dolayısıyla tespit edilen sözcükleri genel bir sınıflandırma yapmayı tercih ettik.

2.İNCELEME

2.1. Derleme Sözlüğünde Bulunmayan Sözcükler

2.1.1. Adlar

alıçığı	: Tam pişmemiş
baştuğ	: Tütünlerin çiçek açmış baş kısmı
bazıak	: Hafif kalın yufka
beşek	: Beşler, beşinci bölüm (çocuk oyunlarında)
birek	: Birler, birinci bölüm
busale	: Geçen yıl
çalmıca	: Orta kalınlıkla yakacak çalı odunu
çontul	: Kısa boylu, bodur
çotura	: Kavga, tartışma; münakaşa etme
çoturalı	: Kavgacı, sorun çıkarıcı
çoveşlik	: Oturmak amacıyla kullanılan güneş gören yer
deştiman	: Köyün arazi ve tarlalarını koruyan kimse
dımlam	: Damla
dırmızan	: Demir korkuluk
dirime	: Kağının ön alt tarafına dikilen çatal direk

Literature and History of Turkish or Turkic Volume 3/7 Fall 2008, s. 841-848; Ceyhan Vedat Uygur, (2007), Denizli İli Ağız Sözlüğü (YapıKöken), Denizli Belediyesi Kültür Yayınları, Denizli vd.

¹³ Karahan 2014, 151.

¹⁴ Büke 2019, 518.

dördek	: Dörtler, dördüncü bölüm
durug	: Koyu olmayan, sulu
düşüncümeli	: Sıkıntılı, derdi kederi olan
ekcim	: Becerikli, elinden iş gelen, iyi iş yapan
evcilik	: Bir tür çocuk oyunu, mangala
fildir	: Hareketleri hoş karşılanmayan kadın
galdırma	: Yazın oturmak için kurulan yerden yüksek ahşap yer
garañkı	: Karanlık
garatozlu	: Harmanın tarlada dökülüp kalan ve daha sonra toplanan kısmı
gargavı	: Karla pekmez karışımı yiyecek
gavırgunu	: Nohut, buğday, mısır gibi hububatın toz haline getirilmesiyle yapılan yiyecek
gayıl	: RAZI, kabullenmiş
geğreklik	: Hamilelik, gebelik
geye	: Bıçak bileme aracı
geyilcen	: Giysilere yapışan bir tür yabanî ot
gımltı	: Hareket, kıpırtı
gıtmır	: Cimri, eli sıkı, cömert olmayan
gıyırıcık	: Bir marul türü
goduman	: Kendini beğenmiş kişi
goğşal	: Hafifmeşrep kadın
goveci	: Dedikoducu, laf taşıyan kimse
goyug	: Koyu, duru olmayan
gübüleç	: Küp, büyük testi
günaşı	: Ayçiçeği
hatırsak	: Başkalarının hatırını güden, makul kimse
ıngılaz	: Zayıf, çelimsiz
ıñıraklı	: Sürekli şikâyet eden, memnun olmayan kimse
ısilgin	: Girişken olmayan, çekingen
ikişek	: İkiler, ikinci bölüm
iteğsıran	: Hamuru tahtadan sıyırmak için kullanılan demir alet
kakınç	: Yüzüne vurma, yaptığı iyiliğin söylenmesi
kepçebaş	: Bir tür zehirli yılan
kırkman	: Kadın tenasül uzvu
kısakol	: Tişört
kıseç	: Kuyruğu makas şeklinde bir tür böcek
kıykım	: Giyimine dikkat etme; şıklık, güzel giyinme
kürküç	: Ucu sivri sopaları yere saplayarak oynanan bir oyun, dibek oyunu

mayeci	: Kavga çıkarmaya meyilli, geçimsiz
memed Dede	: Kaplumbağa
mezmir	: Hareketleri hoş karşılanmayan, gevşek
mıstan	: Tembel, hımbıl, çalışmayı sevmeyen
muşma	: Yumruk
ofma	: Sütün içine yufka ufalayarak yapılan yemek
okavyeti	: Düğünde davete karşılık düğün sahibine verilen maddî yardım
omursuz	: Umursamaz, lakayd
osan	: Umursamaz, iş yapmaz
ömez	: Karışık, kirli
öñsüre	: Önünde, yanında
öñücü	: İlla ki, muhakkak
paltarçavuş	: Bir tür kuş
parsalı	: Üstüne başına dikkat etmeyen, kirli ve pis gezen
sakırtı	: Titreme
sekizek	: Sekizler, sekizinci bölüm
sıvarelik	: Yamalık, yama için kullanılan parça
siğlenmecik	: Saklambaç oyunu
sirke	: Bitin yavrusu
sulusepken	: Karla karışık yağın yağmur
süzcek	: Süzgeç
şaflık	: Genellikle ardıç ağacından kesilmiş kalın, iri odun
şapırak	: Hızlı, hareketli
şıdıllı	: Süslenmeyi çok seven
şırkkın	: Yorgun
şuhul	: İş güç, meşgale
şuhullu	: İşi olan, bir işle uğraşan, meşgul olan
taktuk evi	: Öteberi konulan yer, ardiye
tekçel	: Yaramaz
tiğsirik	: Hapşırık
tivis	: Ay çekirdeği
tokulan	: Yuvarlak
tongavı	: Düğünün ilk günü erkek evinin kız evine davulla ziyarete gitmesi
toyku	: Yapısı düzgün, endamlı, görünüşü iyi
tunk	: Mat renk, mat olan
tüpürük	: Tükürtük
üçek	: Üçler, üçüncü bölüm

üsenbey	: Tilki
vergi	: Yaratılış olarak bahşedilen; meziyet, yetenek
yapsa	: Buğday atmak için kullanılan bir tarım aleti
yedişek	: Yediler, yedinci bölüm
yeğgi	: Hayvanların yiyeceği; bir öğünde verilen ot, saman ve yem
yümeçlik	: Evlerde bulaşık yıkamak için ayrılan bölüm

2.1.2. Fiiller

aykırılan-	: Uyumadan ya da yarı uyanık dinlenmek için uzanmak
cevkleş-	: Erimek, birbirine geçmek (yemek için)
corut-	: Boş boş oturmak
çelpile-	: 1. Bir kabı biraz suyla içini temizlemek 2. Sarsmak
çiğşet-	: Çok az pişirmek
divle-	: Delici bir şeyi sokmak
düpüre-	: Ortalıkta sinirli bir şekilde gezmek
emleş-	: 1. Birbirine geçmek 2. Suyunu emmek
galnır-	: Kalınlaşmak; mecaz anlamda duyarsız, umursamaz olmak
gañıra-	: Büyüme, ergenlik yaşına gelmek
gavza-	: Etrafı toplamak, düzenlemek
geçinle-	: Vefat etmek, ölmek
gıcreş-	: Hareket halinde olmak, ses çıkarmak
godure-	: Söylenmek
goğuştur-	: Büyükbaş hayvanları çiftleştirmek
golaysın-	: Kolay görmek, küçümsemek
goñura-	: Yüksek sesle ölçsüz konuşmak
güldürü-	: Şiddetli gök gürültüsü oluşmak
ıñıra-	: Dediği anlaşılmaz bir şekilde kendi kendine konuşmak
ibilde-	: İş yapmadan ara yerde gezmek
iñilce-	: İnlemek
kağsır-	: Öksürmek
kıkıra-	: Kikirdemek, gülüşmek
mıñıra-	: Sürekli şikâyet etmek
öfüneklen-	: Sinirlenmek
park-	: Eskimek, yaşlanmak
parkıt-	: Eskitmek, yaşlandırmak
sadırı-	: Dediğini bilmeden konuşmak
sepenle-	: Yağmur için yağıp geçmek

sepne-	: Hafifçe yağmak
sivsinlen-	: İş üretmeden uğraşmak
sürü-	: Biriyle istemediği halde oradan oraya gitmek
şirkil-	: 1. Çok yorulmak 2. Perişan olmak
tañgırdı-	: Ses çıkarmak
tombulak aş-	: Takla atmak
toykul-	: Kendine güvenir şekilde oturmak
tüsküle-	: Ahşap bir şeyi yontmak
yığşır-	: Düzensiz bir şekilde yağmak
yuğşur-	: Dövmek, darp etmek
zapıra-	: Koşup gitmek
zuğut-	: Canı sıkkın bir şekilde oturmak

2.2. Derleme Sözlüğünde Bulunduğu Hâlde Aynı Anlamda Olmayanlar

2.2.1. Adlar

apış	: “Bacak arası” krş. DS C I s. 287
aşırt	: “Aşırı, haddinden fazla” krş. DS C I s. 357
avan	: “Çocuklar için uslu, yaramaz olmayan” krş. DS C I s. 375
bandırma	: “Küçük, hasır tütün selesi” krş. DS C I s. 518
baylan	: “Uyuşuk, sersem, elinden iş gelmeyen” krş. DS C I s. 581
bıkınak	: “Ek yeri, köşe, kıvrım yeri” krş. DS C I s. 664
cayrak	: “Ateş yakmak için kullanılan çalıkların kurumuş uç kısmı” krş. DS C II s. 870
cevk	: “Yemeğin pişerken sulanması, diğer sebzelerle karışması” krş. DS C II s. 887
cimecirik	: “Çimdirik, tırnak atma” krş. C II s. 972
çelgi	: “Kadınların başlarını örttükları bir tür örtü” krş. DS C II s. 1122
çılbur	: “Haşlanmış yumurta ve yoğurtla yapılan bir tür yemek” krş. DS C II s. 1171
çırpı	: “Çalının yakılmak için kullanılan ince dalları” krş. DS C II s. 1189
çirik	: “Kadınlar için kullanılan bir argo sözcük” krş. DS C II s. 1235
çıyan	: “Çıyan, zehirli çok ayaklı bir böcek” krş. DS C II s. 1201
çöğmek	: “Tarlalara dinlenmek, uyumak, yemek yemek için tahta ve dallardan yapılan basit, yerden biraz yüksek gölgelik” krş. DS C II s.1279
çöğmen	: “Genelde tarlalarda tahtadan yapılan üstü ve yanları ağaç dallarıyla kapatılan yerden yüksek dinlenmek için yapılmış basit yapı” krş. C II s. 1279
çörtleñ	: “Gür yabanî bitkilerin olduğu yer” krş.C II s. 1293
daldız	: “Tütün dizmek için kullanılan 40-45 cm. civarında, ucu sivri bir alet” krş. DS C II s. 1342
danabuyduran:	“Karın sulu olmayan, küçük doluya benzeyen fakat yumuşak bir yağış şekli” krş. DS C II s. 1355

dekiş	: “1. Bedavadan geçinmeyi huy edinmiş 2. Birinin arkasına takılan” krş. DS C II s. 1406
depgin	: “Vücudun herhangi bir yerinde çıkmış irinli sivilce” krş. DS C II s. 1428
deve	: “Bir tür buğday ölçü birimi” krş. DS C II s. 1440
dibek	: “Nemli toprağa ya da gübre yığımına saplanarak oynan bir tür oyun” krş. DS C II s.1479
dirlik	: “Dirlik, huzur, geçim” krş. C II s. 1518
döküntü	: “Yiyeceklerden arta kalan kısımlar” krş. DS C II s.1574
döküntülü	: “Bol, bereketli” krş. DS C II s. 1574
dutgun	: “Bağlı, seven, ilgili” krş. DS C II s. 1612
dübbe	: “Keserin çivi çakılan yeri” krş. DS C II s. 1615
düpürtü	: “Ses, gürültü” krş. C II s. 1633
eşkire	: “Hayalle gerçek arası görülen rüya” krş. DS C III s. 1793
gargı	: “Tütün kurutmak için kullanılan kalın, uzun sazlık bitkisi” krş. C III s. 1923
garmak	: “İlkbaharda çıkan hem yeşil yaprakları hem de siyah meyveleri yenebilen bir tür yabancı bitki” krş. DS C III s. 1928
gaşağacı	: “Binek hayvanlarının semerinin tutulacak ahşap kısmı” krş. DS C IV s. 2678
gofulak	: “Kendini beğenmiş, havalı” krş. DS C III s. 2093
golluk	: “Tütün işinde kullanılan, eski çoraplardan yapılan ve kolların tütün ağdası olmaması için takılan malzeme” krş. DS C III s. 2098
goñur	: “Laftan, sözden anlamayan; kendi bildiğini yapan” krş. DS C III s. 2102
goyungözü	: “Kabuğu sert ve genelde kıvrılarak duran bir tür kurt” krş. DS C III s. 2110
goz	: “Ağaçlara ve sebzelere nazar değmesin diye asılan yumurta kabuğu ve renkli bezlerden yapılan eşya” krş. DS C III s. 2112
harım	: “Evlerin etrafına altı taştan üstü çalılardan yapılan duvar” krş. DS C III s. 2289
ıskık	: “Girişken olmayan, çekingen” krş. DS C IV s. 2491
ite	: “Hamur açarken tahtada kalan hamuru kazımak için kullanılan demirden yapılmış bir alet” krş. DS C IV s. 2568
kağsırık	: “Öksürük” krş. DS C IV s. 2596
keler	: “Bir tür küçük kertenkele” krş. DS C IV s. 2730
kesik	: “Dere veya çay yatağı” krş. DS C IV s. 2764
kısnak	: “Evde öteberi konulan küçük yer” krş. DS C IV s. 2841
kıykımlı	: “İyi giyimli, giyimine dikkat eden” krş. DS C IV s. 2858
mızırtı	: “Sürekli huysuzlanıp şikâyet eden kimse” krş. DS C IV s. 3197
oñ	: “Düzgün bir biçimde, doğru” krş. DS C V s. 3282
oñmadık	: “Basit bir biçimde, sıradan” DS C V s. 3285
öfek	: “Bir kuş türü” krş. DS V s. 3314
örme	: “Ev ve tarlaların etrafına taştan örülmüş harçsız duvar” krş. C V s. 3350

peşkir	: “Cepte taşınan küçük mendil” krş. C V s. 3337
samıt	: “Sağır, duyma yetisi olmayan” krş. C VI EK s. 4668
sıkılcım	: “Sıkıntılı olma, sıkıntı” krş. DS C V s. 3605
sırım	: “Toplama, alma alışkanlığı olanların aldığı şeyler” krş. DS C V s. 3618
sibek	: “Soğanın kartlaşmış yeşil kısmı” krş. DS C V s. 3631
sihil	: “Genelde elde çıkan bir tür et beni” krş. DS C V s. 3634
sinirsek	: “Sinirli olan, her şeye sinirlenen” krş. DS C V s. 3644
şaşkın	: “Ölüm döşeğinde olan, ölümü yakın kişi” krş. DS C V s. 3753
şirat	: “Sarsıntı, depresyon” krş. DS C V s. 3774
takırak	: “Buğday biçmekte kullanılan ve traktörün arkasına takılan bir tarım aleti” krş. DS C V s. 3811
toma	: “Küçük köpek” krş. DS C V s. 3955
tonç	: “Çorabın topuk kısmı” krş. DS C V s. 3961
tülü	: “İnce tül perde” krş. DS C V s. 4010
tüskü	: “Ağaç yontmak için kullanılan bir alet” krş. DS C VI s. 4779
üstlük	: “Genelde tarla işlerinde başa sarılan sarı örtü” krş. DS C VI s. 4078
yağda	: “Tütünden çıkan yapışkan akma” krş. DS C VI s. 4118
yağır	: “Çok kirli, kurumuş yapışkan kir” krş. DS C VI s. 4122
yapışak	: “Tütün akması” krş. DS C VI s. 4180
yavsa	: “Saç bitinin yumurtadan çıkmış hali” krş. DS C VI s. 4208
yirik	: “Gevşek, alaycı konuşan” krş. DS VI s. 4281
yomsuk	: “Saçtaki kepek” krş. DS C VI s. 4295
yüklük	: “Yatak ve yorganların konulduğu dolap” krş. DS C VI s. 4330

2.2.2. Fiiller

alatla-	: “Bir işi özenmeden yapmak” krş. DS C I s. 201
ağdır-	: “1. Hayvanları çiftleştirmek 2. Bir şeyi uğraşmadan bir yere asmak” krş. DS C I s. 88
añneçle-	: “Karşıya bakmak, bir yeri gözlemek” krş. DS C I s. 277
çel-	: “Küçük çocukları arkadan bir bezle bağlayarak sırtına almak” krş. DS C II s. 1125
çeş-	: “Karıştırmak” krş. DS C II s. 1148
çivla-	: “Zıplamak” krş. DS C II s. 1200
çile-	: “Su serpmek” krş. DS C II s. 1216
çillen-	: “Alınganlık göstermek, alınmak” krş. DS C II s. 1219
çirit-	: “Boş boş oturmak” krş. DS C II s. 1236
çitile-	: “Çamaşır yıkamak, lekeyi çıkarmak” krş. DS C II s. 1243
dala-	: “Köpek için saldırmak, ısırarak” krş. DS C II s. 1337
debildi-	: “Sersem ve amaçsız bir şekilde dolanmak” krş. DS C II s. 1394
dokı-	: “Ölüm döşeğindeki kimse için sık nefes alıp vermek” krş. DS C II s. 1540/1541

dörne-	: “Bulunduğu yerde dönüp durmak, yeri eşelemek” krş. DS C II s. 1587
düğül-	: “Çalışmak için yere eğilmek” krş. DS C II s. 1624
ekiş-	: “Birine yetişmek” krş. DS C III s. 1965
fitle-	: “Laf götürerek birini tahrik etmek” krş. DS C III s. 1874
gañır-	: “Büyüme, ergenliğe girmek” krş. DS C III s. 1913
gıldıra-	: “Öylesine bir şeyle meşgul olmak” krş. DS C III s. 2039
gıyla-	: “Bir kenardan sessizce gitmek, kaçmak” krş. DS C III s. 2067
göze-	: “Korkutmak amacıyla birini azarlamak” krş. DS C III s. 2178/2179
ışıla-	: “Bir şeyi temiz tutmak” krş. DS C IV s. 2497
ışlat-	: “Bir şeyi temiz tutmak” krş. DS C IV s. 2498
kıskıla-	: “Erkek hayvanları hadım etmek” krş. DS C IV s. 2887
ögse-	: “Ateşi yanması için karıştırmak” krş. DS C V s. 3321/3325/3328
sadıran-	: “Söylediğini tekrar edip durmak, öylesine konuşmak” krş. DS C V s. 3512
sarlan-	: “Uğraşmak, kafayı birine takmak” krş. DS C VI s. 4672
savışdır-	: “Bir işi bitirmek” krş. DS C VI s. 3556
sek-	: “Düğünlerde gelin evine giderken el ele tutuşarak oynamak” krş. DS C V s. 3574
sep-	: “Suyu dökmek, ileri fırlatmak” krş. DS C V s. 3587
sıdır-	: “1. Hayvansal yağları eritmek 2. Bir şeyin suyunu asarak süzdürmek” krş. DS C V s. 3603
sñ-	: “Biriyle geçinmek” krş. DS C V s. 3614/VI 4692
siğ-	: “Fasulye temizlemek” krş. DS C V s. 3654
sivte-	: “Bitkinin bütün yapraklarını tek hamlede toplamak” krş. DS C V s. 3651
solu-	: “Su içerken bardağa ağızındakileri bırakmak” krş. DS C V s. 3663
şırk-	: “Bir şeyi yıkmak” krş. DS C V s. 3774
tet-	: “İstememek, dışlamak” krş. DS C VI s. 4755
üğün-	: “Üzüntüden perişan olmak” krş. DS C VI s. 4063

2.3. Derleme Sözlüğünde Bulunduğu Hâlde Söylenişi Farklı Olanlar

2.3.1. Adlar

ağız	: Krş. DS C I s. 115 ağuz I : Yeni doğurmuş bir hayvandan ilk günlerde sağılan, koyu yapışkan süt, ağız
aneç	: Krş. DS C I s. 246 anaç (I) 5 : Orta yaşlı, ergin, olgun kadın
atileş-	: Krş DS EK C VI s. 4427 atalaşmak : Karşılıklı ağız kavgası yapmak, atışmak
cızılma	: Krş. DS C II s. 951 cızılma : 3. Yumurta ve unla yapılan omlet
çomeç	: Krş. DS EK C VI s. 4480 çomaç I : Yufka ekmeğın içine katık konarak yapılan dürüm
dehisakalı	: Krş. DS C II s. 1407 dehisakalı : Dağlarda yetişen ve baldıran gibi kökü olan bir bitki, krş. DS C VI s. 3864 tekesakalı : Kırılarda yetişen, ince uzun püskül yapraklı,

yenilebilir bir çeşit ot, DS EK C VI s. 4747 *tekesakalı*: Kırlarda yetişen uzun yapraklı, sütlü bir çeşit ot

- debildek** : Krş. DS C II s. 1395 *deblek II*: 1. Uyuşuk, sünepe 2. Ahmak, sersem
- döğcek** : Krş. DS C II s. 1569 [*döğecek -4*]: Çamaşırı döverek yıkamaya yarayan ağaç tokaç
- dutcek** : Krş. DS C II s. 1610 [*dutcak*]: Tencere tutacağı
- düve** : Krş. DS C II s. 1619 *düğe I*: Boğaya gelmemiş iki üç yaşında dişi dana, düve
- düven** : Krş. DS C II s. 1620 *düğən I*: Döven
- eye** : Krş. DS III s. 1819 *eğe II*: Çakı, bıçak vb. eşyaların ağızlarını keskinletmek için kullanılan bir araç
- inde** : Krş. DS V s. 1744 *ende*: bk. endeki (I): İşte, orada
- gaplangoz** : Krş. DS C III s. 2905 *kaplangoz*: bk. koklangoz: Salyangoz, sümüklüböcek
- garagulluk** : Krş. DS C III s. 2648 *karakulluk*: İşçi, gündelikçi
- gızilot** : Krş. DS C III s. 2866 *kızilot*: Havuç
- şutur** : Krş. DS C V s. 3752 *şatır I*: Güzel
- yastec** : Krş. DS VI s. 4195 *yastaç (yaslaç, yaslâç, yastağaç)*: Üstünde hamur açılan, yemek yenilen tahta
- yuğgu** : Krş. DS C VI s. 4325 [*yugu*]: Loğ taşı, toprak damı düzlemek ve pekiştirmekte kullanılan taş silindir.

2.3.2. Filler

- dapırdı-** : Krş. DS C II s. 3826 *tapırdamak (I)*: 2. Bir iş için oraya buraya koşturmak *tapırdamak II*: Ayak ya da sopa vb. şeyleri yere vurarak tap tap ses çıkartmak
- doğuşur-** : Krş. DS C II s. 1537 *doğuşur-* : Dikilmek, ayakta durmak
- evk-** : Krş. DS C III s. 387 *avk- 7*: Ezmek, ufalamak
- fısırdı-** : Krş. DS C III s. 1871 *fisirde-*: Fısıldamak, yavaş sesle konuşmak
- govalt-** : Krş. DS C III s. 2939 *kovalt- II*: Serbest bırakmak, göz yummak
- uyleş-** : Krş. DS C VI s. 4052 *uylaş- I*: Uzlaşmak, anlaşmak
- yaykı-** : Krş. DS C VI s. 4213 *yayka-*: Yıkamak

2.4. Derleme Sözlüğünde Bulunduğu Hâlde Çağırğan (Tavas) Olarak Kaydedilmeyenler:

Bu sözcüklerin dışında Derleme Sözlüğü'nde bulunan fakat derleme yeri olarak "Çağırğan (Tavas)" olmayan sözcükler de vardır. Bunları hem söz varlığının dağılma alanının görülmesi hem de derleme bölgesinde kullanılan fakat standart dilde kullanılmayan bu sözcüklerin bilinmesi amacıyla vermekte fayda vardır. Özellikle bazı spesifik sözcüklerin belirli bölgelerde yoğunlaşması ya da sadece birkaç bölgede görülmesi giriş bölümünde bahsedilen Türkmen boylarının Anadolu'ya yerleşiminin takip edilebilmesi bakımından ipuçları sunacaktır. Her ne kadar bu bağlamda bir çalışma ve veri henüz ortaya konulmamış olsa da bazı sözcükler ve bunların fonetik özelliklerinden yola çıkılarak lehçe ve boy takibi yapılabileceği kanısındayız. Örneğin bugün farklı siyasî ve idarî sınırlar içerisinde bulunan iki bölgeden derlenen sözcüklerde önemli oranda bir kullanım ve anlam benzerliği varsa ve bu sözcükler sadece bu iki bölgede tespit edilmişse buradan hareketle bir boyun farklı iki yerleşimini tespit edebilir ya da Anadolu'ya yerleşmiş olan bazı Kıpçak unsurlara ait veriler yakalayabiliriz. Bu bağlamda yapılacak istatistiksel çalışmalar yeni ve ilginç verileri ortaya koyacak, ağız çalışmalarını ileri bir aşamaya ulaştıracaktır.

Derleme bölgemizde tespit edilen fakat Derleme Sözlüğü'ne bu bölgede de kullanıldığı kaydedilmeyen sözcükler şu şekildedir:

2.4.1. Filler

avkıla- (bk. *avkılamak - 5* C I s. 385), aykırıla- (bk. *aykırılmak (I)-1* C I s. 423), azırgan- (bk. *[azırganmak -1]* C I s. 440), bıdırda- (bk. *bıdırdamak-1* C I s. 660), bıdır- (bk. *[bıdıramak -1]* C I s. 660), bilicen (bk. *[bilicen]* C I s. 693), bı- (bk. *bıkmak (I)* C I-s. 664), biñgeş- (bk. *bingeşmek (I)-1* C I s. 696), bört- (bk. *[börtmek (II)]* C VI s. 4464), buğsa- (bk. *[buğsamak]* C I s. 725), buy- (bk. *[buyamak]* C VI s. 4468), bücülen- (bk. *[bücülenmek]* C I s. 811), cırmıla- (bk. *[cırmılmak]* C II s. 933/934), cırnakla- (bk. *[cırnaklamak]* C II s. 934), cimcir- (bk. *[cimcirmek]* C II s. 970), cimdır- (bk. *[cimdirmek (I)]* C II s. 971), çemir- (bk. *[çemirmek]* C II s. 1132), çıldıra- (bk. *çıldırarak (I)* C II s. 1171), çiv- (bk. *[çivmek]* C VI s. 4479), çile- (bk. *çilemek (I), çilemek (II)* C II s. 1216), çint- (bk. *çintmek (I)-1* C II s. 1230), çokeş- (bk. *[çokeşmek]* C II s. 1261-1262), çoveşle- (bk. *[çoveşlemek]* C II s. 1275), çöğdür- (bk. *çöğdürmek (I)-1* C II s. 1277), çön- (bk. *[çönmek (I)]* C II s. 1287), dadır- (bk. *dadırmak (I)- 2* C II s. 1320), dala- (bk. *dalamak (III)-1* C II s. 1337), dañgıra- (bk. *[dangıramak]* C II s. 1359), dellin- (bk. *dellenmek-3* C I s. 1414), dımzır- (bk. *dımzırmak-1* C II s. 1462), diñel- (bk. *dinmek* C VI s. 4486), direş- (bk. *direşmek (I)-2* C II s. 1514), dit- (bk. *ditmek (II)* C II s. 1526), doluk- (bk. *dolukmak-1* C II s. 1547), düğlek (bk. *[düğlek (I) -4]* C II s. 1620), düzün- (bk. *düzünmek* C II s. 1648), erin- (bk. *erilmek* C III s. 1770), esel- (bk. *esilmek (I)* C III s. 1779), esenle- (bk. *esenlemek-3* C III s. 1179), eymen- (bk. *eymenmek-1* C III s. 1824), fiydır- (bk. *fiydırmak (I)* C III s. 1862), fisilde- (bk. *fisildemek* C III s. 1871), fisirde- (bk. *[fisirdemek]* C III s. 1871), galgı- (bk. *galgımak* C III s. 1901), gañır- (bk. *gañırmak (II)-1* C III s. 1913), garık- (bk. *garıkmak (II)* C III s. 1926), gaştar- (bk. *gaşarmak (IV)* C III s. 1934), gavla- (bk. *gavlamak* C III-s. 1939), gecirget- (bk. *gecirgetmek* C III s. 1960), gerneş- (bk. *gerneşmek (I)* C III s. 2005), gev- (bk. *gevmek (I)* C III s. 2013), gız- (bk. *gızmak* C III s. 2071), gidiş- (bk. *[gidişmek (I)]* C III s. 2072-2073), görekle- (bk. *görelemek* C III s. 2158), görük- (bk. *görükmek* C III s. 2162), ırla- (bk. *[ırlamak (I)]* C IV s. 2484), kakış- (bk. *kakışmak (I)* C IV s. 2604), kaykıl- (bk. *[kaykılmak -5]* C VI s. 4542), kes- (bk. *kesmek (III)* C IV s. 2768), kıkırda- (bk. *[kıkırdamak (III)]* C IV s. 2792), kısımla- (bk. *kısımlamak* C IV s. 2842), kikire- (bk. *kikiremek* C IV s. 2871), kürü- (bk. *kürümek* C IV s. 3049), muşula- (bk. *muşulamak-1* C IV s. 3226), ölçer- (bk. *ölçermek (I)* C V s. 3331), öñ- (bk. *öñmek-2* C VI s. 4625), ötür- (bk. *ötmek (I)* C V s. 3361), özleş- (bk. *özleşmek (II)* C V s. 3374), paldıra- (bk. *paldıramak-2* C V s. 3388), sakırda- (bk. *sakırdamak* C V s. 3521), sakıra- (bk. *[sakıramak]* C V s. 3521), seğırt- (bk. *[seğırtmek]* C V s. 3598), sekne- (bk. *seknek* C V s. 3574), sendire- (bk. *sendirmek* C V s. 3582/3583), sırkıt- (bk. *sırkıtmak-1* C VI s. 4693), siğ- (bk. *[-> siymek- 2]* C V s. 3654/VI 4697), sineklen- (bk. *sineklemek (I)-1* C V s. 3641), siñlen- (bk. *sinlemek* C V s. 3645), siviş- (bk. *sivişmek (I)* C V s. 3650/VI-4701), sor- (bk. *sormak* C V s. 3667), şavkar- (bk. *şavkarmak* C V s. 3755), şirpilde- (bk. *şirpildemek* C V s. 3787), tellen- (bk. *tellenmek (I)-1* C V s. 3873), tepser- (bk. *tepsirmek (I)* C V s. 3888), tırkıla- (bk. *[tırkılamak]* C V s. 3924), tiğsir- (bk. *[tiğsirmek (I)]* C V s. 3911-3931), tirken- (bk. *tirkenmek (I)-3* C V s. 3940), tokuçla- (bk. *[tokuçlamak]* C V s. 3948), tülge- (bk. *[tülgemek- 2]* C V s. 4010), üt- (bk. *ütmek (I)* C VI s. 4081), yasıl- (bk. *yasılmak-1* C VI s. 4194), yepeşle- (bk. *[yepişlemek]* C VI s. 4250), yılış- (bk. *yılışmak-2* C VI s. 4272), yocu- (bk. *yocumak* C VI s. 4287), yü- (bk. *[yümek]* C VI s. 4316), yüğür- (bk. *yüğürmek (I)* C VI s. 4329).

2.4.2. Adlar

Acı geyrek (bk. *acı geyrek* C I s. 45), ağı (bk. *[ağı (I)]* C I s. 78), alama (bk. *alama-1* C I s. 192), ança (bk. *[ança]* C I s. 254), añsırdan (bk. *[añsırdan]* C I s. 280), aşa yel (bk. *[aşâ yel]* C I s. 349), ayfal (bk. *ayfal* C I s. 413), baskı (bk. *baskı (I)-16* C I s. 542), bezirme (bk. *[bezirme]* C I s. 587), bıtrak (bk. *bıtrak* C I s. 672), billor (bk. *[billor (I)]* C I s. 695), botak (bk. *botak (II)-1* C I s. 743), bozyürük (bk. *[bozyürük]* C I s. 753), bubeşçe (bk. *[bubeşçe]* C I s. 448), buğsak (bk. *[buğsak]* C I s. 724), büge (bk. *büge (II)* C I s. 813), bürgü (bk. *bürgü (I)-1* C I s. 825), canıvar (bk. *[canıvar]* EK-s. 4471), carcur (bk. *carcur (II)* C II s. 860), cımicık (bk. *cımicık* C II s. 969), cırmık (bk. *[cırmık (I)]* C II s. 936), cırnak (bk. *cırnak (I)* C II s. 935), cirim (bk. *cirim (I)-1* C II s. 985), cizi (bk. *[cizi (I) -1]* C II s. 992), çıvgın (bk. *çıvgın (I)* C II s. 1199), çebiş (bk. *[çebiş (I) -1]* C II s. 1099), çeç (bk. *çeç (I)-1* C II s. 1103), çeki (bk. *çeki (I)-2* C II s. 1112), çemberi (bk. *[çemberi]* C II s. 1127), çepel (bk.

çepel (I) C II s. 1141), çez (bk. *çez* C II s. 1156), çıkı (bk. *çıkı (I)-1* C II s. 1166), çığın (bk. *çığın-I* C II s. 1207), çilbir (bk. *çilbir (I)* C II s. 1213), çileñ (bk. *çilen (III)* C II s. 1215), çiyнем (bk. *çiyнем* C II s. 1251), çobansalık (bk. *çobansalık-I* C II s. 1255), çöpel (bk. *çöpel (III)* C II s. 1289), daraşmalık (bk. *[daraşmalık]* C II s. 1367), dayak (bk. *dayak-I* C II s. 1384), depme (bk. *[depme (I)]* C II s. 1429), deşti (bk. *deşti (I)-1* C II s. 1439), dıkız (bk. *[dıkız (II)]* C II s. 1457), dığan (bk. *dığan (I)-1* C II s. 1450), dimi (bk. *dimi (III)-7* C II s. 1499), dirgen (bk. *dirgen-I* C II s. 1515), doğram (bk. *doğram* C II s. 1537), dolak (bk. *dolak (III)-2* C II s. 1542), ebe (bk. *ebe (I)-1* C III s. 1649), eğmeç (bk. *eğmeç (I)-4* C III s. 1681), eğse (bk. *[eğse]* C III s. 1686), enik (bk. *enik* C III s. 1757), erkek (bk. *erkek (I)-1* C III s. 1773), esen (bk. *[esen (I)]* C III s. 1779), esgin (bk. *[esgin -1]* C III s. 1779), evlek (bk. *evlek (I)-1* C III s. 1810), evren (bk. *[evren (I)]* C III s. 1813), eyef (bk. *eyef* C III s. 1820), garaltı (bk. *garaltı (III)* C III s. 1919), garık (bk. *garık (II)* C III s. 1925), gavsallık (bk. *gavsallık* C III s. 1940), gayır (bk. *gayır-I* C III s. 1946), gayrak (bk. *gayrak (I)-1* C III s. 1948), gelberi (bk. *gelberi (I)-2* C III s. 1972), gerdime (bk. *[gerdime (I)]* C III s. 1996), gevle (bk. *[gevle (I)]* C III s. 2012), gerelti (bk. *gerelti (I)* C III s. 1997), gavurga (bk. *gavurga* C III s. 1942), gımık (bk. *[gımık]* C III s. 2045), gıncırak (bk. *gıncırak (I)* C III s. 2047), gırgı (bk. *gırgı (II)* C III s. 2056), gırmandal (bk. *gırmandal* C III s. 2060), godeş (bk. *[godeş]* C III s. 2092), golan (bk. *golan* C III s. 2097), govan (bk. *govan (I)-1* C III s. 2108), göbülek (bk. *[göbülek]* C III s. 2115), gölek (bk. *gölek (I)-1* C III s. 2141), gölle (bk. *gölle (I)-1* C III s. 2144), göllüme (C III s. 2144), gömü (C III s. 2150), görek (C III s. 2158), gursak (C III s. 2200), gurum (bk. *gurum (I)* C III s. 2201), guyruklu (bk. *[guyruklu]* C III s. 2204), guz (bk. *guz (I)* C III s. 2204), gübür (bk. *gübür-I* C III s. 2206), güpürtü (bk. *[güpürtü]* C III s. 2207), hamaz (bk. *hamaz (I)* C III s. 2264), haranı (bk. *[haranı -1]* C III s. 2283), hennez (bk. *[hennez]* C III s. 2341), heril (bk. *heril-2* C III s. 2345), hırı (bk. *[hırı (I)]* C III s. 2367), hışır (bk. *hışır (II)-1* C III s. 2377), holuz (bk. *holuz (I)* C III s. 2398), honu (bk. *honu-I* C III s. 2404), husa (bk. *husa* C III s. 2445), ırak (bk. *ırak* C IV s. 2481), ısmık (bk. *ısmık-I* C IV s. 2494), ışlak (bk. *ışlak (I)* C IV s. 2496), ışıldak (bk. *ışıldak (I)-1* C IV s. 2497), iğli (bk. *iğli-I* C IV s. 2512), ilik (bk. *ilik (I)-1* C IV s. 2524), ispirte (bk. *ispirte* C IV s. 2559), işlik (bk. *işlik (III)-1* C IV s. 2565), itdirse (bk. *[itdirse]* C IV s. 2568), kakı (bk. *kakı (I)-1* C IV s. 2603), kakma (bk. *kakma (V)-1* C IV s. 2606), kaklık (bk. *kaklık (I)-1* C IV s. 2605), kekire (bk. *kekire* C IV s. 2724), keletir (bk. *[keletir (I)]* C IV s. 2732), kelter (bk. *[kelter -2]* C IV s. 2732), keme (bk. *keme (I)-1* C IV s. 2738), keşlik (bk. *[keşlik]* C IV s. 2770), kırklık (bk. *kırklık (I)* C IV s. 2830), kısımır (bk. *[kısımır]* C IV s. 2844), kıstırgeç (bk. *[kıstırgeç]* C IV s. 2841), kirmen (bk. *[kirmen]* C IV s. 2881), kotur (bk. *kotur (VII)* C IV s. 2938), köken (bk. *köken (I)-3* C IV s. 2952), kölge (bk. *[kölge]* C IV s. 2955), kömeli (bk. *kömeli* C IV s. 2958), lelengi (bk. *[lelengi (I)]* C IV s. 3061), mahana (bk. *mahana* C IV s. 3106), manar (bk. *manar (III)* C IV s. 3117), mandaz (bk. *mandaz* C IV s. 3121), masat (bk. *masat* EK C VI s. 4587), mehel (bk. *mehel (II)-1* C IV s. 3152), mürdümek (bk. *mürdümek-2* C IV s. 3230), namazlık (bk. *[namazlık (II) -1]* C IV s. 3238), obacı (bk. *obacı* C V s. 3261), oku (bk. *oku-I* C V s. 3277), oturaklı (bk. *oturaklı (II)-1* C VI s. 4616), ödek (bk. *ödek (I)* C V s. 3311), öğken (bk. *[öğken]* C V s. 3349), öğse (bk. *[öğsê (I)]* C V s. 3320), ölet (bk. *ölet-I* C V s. 3333), ölgülük (bk. *ölgülük* C V s. 3333), ölgün (bk. *ölgün (I)-1* C V s. 3334), öñüze (bk. *[önüze]* C V s. 3340), övendire (bk. *övendire* C V s. 3364), övez (bk. *övez (III)-2* C V s. 3365), piynar (bk. *piynar* C V s. 3466), samıra (bk. *samıra* C V s. 3534), sası (bk. *sası (I)* C V s. 3551), savak (bk. *savak (VII)* C V s. 3554), selek (bk. *selek (I)-1* C V s. 3557), sehil (bk. *sehil (I)-1* C V s. 3569), sepinti (bk. *sepinti (I)* C V s. 3586), sındı (bk. *sındı* C V s. 3612), sırça parmak (bk. *sırçaparmak* C V s. 3616), sıvık (bk. *sıvık (I)* C V s. 3624), sikke (bk. *sikke* C V s. 3634), silimsi (bk. *silimsi (I)* C V s. 3637), silimsek (bk. *[silimsek]* C V s. 3637), sirken (bk. *sirken-I* C V s. 3648), sokum (bk. *[sokum]* C V s. 3659), somat (bk. *[somat (II)]* C V s. 3664), söbe (bk. *söbe (I)* C V s. 3673), sütlên (bk. *sütlên* C V s. 3728), sütlük (bk. *sütlük (I)* C V s. 3729), süzek (bk. *süzek (I)* C V s. 3732), şippek (bk. *şippek* C V s. 3784), tapa (bk. *tapa (I)* C V s. 3824), tırkı (bk. *[tırkı (I)]* C V s. 3923), toklu (bk. *toklu (I)-1* C V s. 3950), tokuç (bk. *tokuç (I)-1* C V s. 3951), tokur (bk. *tokur (III)-1* C V s. 3952), topan (bk. *topan (III)* C V s. 3964), tor (bk. *tor (I)-1* C V s. 3968), tosba (bk. *[tosba]* C V s. 3973), tula (bk. *tula-I* C VI s. 4773), tunuk (bk. *tunuk-I* C V s. 3995), tura (bk. *tura (I)-1* C V s. 3995), tutam (bk. *tutam (I)* C V s. 4000), tutuk (bk. *tutuk (I)* C V s. 4003), ulak (bk. *ulak (II)-1* C VI s. 4034), ürsüm (bk. *[ürsüm]* C VI s. 4074), yaba (bk. *yaba* C VI c. 4112), yalım (bk. *yalım (I)* C VI c. 4146), yangın (sevda) (bk. *yangın (I)-1* C VI s. 4167), yangın (tatlı) (bk. *yangın (III)-1* C VI s. 4168), yanır (bk. *yanır-I* C VI s. 4176), yapık (bk. *yapık (III)-2* C VI s. 4179), yargın (bk. *[yargın (I)]* C VI s. 4119), yarma (odun) (bk. *yarma (II)-1* C VI s. 4189), yarma (buğday) (bk.

yarma (I)-1 C VI s. 4189), *yavız* (bk. *[yavız -1]* C VI s. 4210), *yaygı* (bk. *[yaygı-1]* C VI s. 4211), *yeğni* (bk. *yeğni-1* C VI s. 4227), *yelli* (bk. *yelli (I)* C VI s. 4239), *yılanebesi* (bk. *yılanebesi* C VI s. 4267), *yılan gavı* (bk. *[yılan gavı]* C VI s. 4267), *yılık* (bk. *yılık (III)-1* C VI s. 4272), *yılışık* (bk. *yılışık-2* C VI s. 4272), *yolpak* (bk. *yolpak (II)-1* C VI s. 4293), *yonga* (bk. *yonga* C VI s. 4295), *yo*z (bk. *yo*z (I)-6 C VI s. 4304), *yönet* (bk. *yönet (III)* C VI s. 4308), *yönetli* (bk. *yönetli* C VI s. 4309), *yönetsiz* (bk. *yönetsiz* C VI s. 4309), *yüklü* (bk. *yüklü (I)* C VI s. 4330), *zabın* (bk. *zabın-1* C VI s. 4342)

3. SONUÇ

Bugün Eski Anadolu Türkçesi ve Osmanlı Türkçesinin devamı olarak devam eden Türkiye Türkçesi aynı zamanda Türkçenin en uzun ömürlü yazı dillerinden biri olma özelliğini de taşımaktadır. Bu süreçte bazı yeni sözcükler dile katılırken bazı sözcükler de haliyle kullanımdan düşmüş ve unutulmuştur. Bu durumun ortaya çıkmasında yazı dili, yani bir dilin standart dil olarak kabul edilen şekli de etkili olmuştur. Standart dil, belirli bir ağız yazı dili haline getirirken diğer ağızlarda bulunan sözcükleri kendi bünyesine almakta daha az istekli olmaktadır. Bu durumda ağızlar standart dilin kullanmadığı, yazıda ve konuşmada yer almayan sözcükleri kendi içinde yaşatmaya devam eder. Ağızlar, yazı dilinde bulunmayan pek çok kelimeyi yaşattığı için, dilin tarihî leksikoloji problemlerinin aydınlatılmasında büyük önem taşımaktadır. Anadolu ağızlarında bulunan birçok yapı ve şekil, Türkçenin tarihî problemlerinin çözümünde de anahtar vazifesi görmektedir (Akar, 1999: 106). Bu sözcükleri önemli kılan husus ise bunların dilin en eski devirlerinden beri kullanılmakta olan sözcükler olmasıdır. Ağızların dar bölgelerde ve dış etkilere daha kapalı bir yapı içerisinde bulunmaları bu sözcüklerin yaşamasını ve devamını sağlamıştır.

Cumhuriyetin ilk yıllarından itibaren yapılan ağız çalışmalarıyla Türkçenin zengin söz varlığı daha görünür bir biçimde ortaya çıkmış ve bu sözcükler bu dönemde bazı yabancı sözcüklerin yerine kullanılmaya başlanmıştır. Diğer taraftan yeni sözcüklerin türetilmesinde bu sözcüklerin aldıkları yapımlardan yararlanmış ve işlek olmayan bazı ekler yeniden canlandırılmıştır. Bu yönüyle ağızlardaki söz varlığı Türkçenin hem zenginliğini göstermesi hem de tarihsel devamlılığın sağlanması bakımından önem arz etmektedir. Ağız araştırmaları tarihin derinliklerinden bugüne kadar taşınmış olan bu sözcüklerin bilimsel alana taşınması ve kayıt altına alınmasını sağlamaktadır. Dolayısıyla derleme çalışmalarında tespit edilen her sözcük bize Türkçenin tarihsel derinliği içerisinde yeni bir kapı aralamaktadır. Diğer taraftan kırsal nüfusun giderek azaldığı, şehirleşmenin ise arttığı ve buna bağlı olarak ağız kullanıcılarının standart dile yaklaştığı bu dönemde derleme çalışmalarının sayısının artmasının gerekliliği ortadadır. Şehirleşme, medya, eğitim-öğretim süreci gibi daha pek çok neden ağızların artık geçmiş dönemlere nazaran daha çok tehlike altında olduğunu düşündürmektedir. Bu sebeple ağızlarda bulunan söz varlığı Türkçenin aslı yapısı içine kazandırılmalı ve bu yapılar kullanım sahası açılmalıdır. Çalışmamızın da temel amacını ve yaklaşımını oluşturan bu sorunların bir kazanım haline dönüştürülmesi geciktirilmemelidir.

Çalışmamızda Türkiye Türkçesinin Güneybatı Ağızları içerisinde değerlendirilen Denizli bölgesinden tespit edilen 178 fiil ve 403 ad ele alınmıştır. Bölge, giriş bölümünde bahsedildiği üzere Oğuz/Türkmen yerleşiminin çok yoğun ve buna yönelik yerleşimin çok eski dönemlere uzandığı bir bölgedir. Oğuzların pek çok boyunun adını taşıyan yerleşim yerleri bölgenin Türkleşme sürecinin hatıraları olarak hala yaşamaktadır. Ağız araştırmalarıyla yeni verilerin ortaya çıkması, Türkçeye ait yeni bulguların bulunması öngörülebilir bir gerçektir. Ağız araştırmalarının bir başka sınırlılığı olan derleme esnasında bölgeye dair tüm dil malzemesinin tespit edilememesi sorunu ancak bu şekilde bölgesel ve derinlemesine yapılacak çalışmalarla çözüme kavuşacaktır. Özetle ağız araştırmalarının yatay çalışmalarla değil dikey/derinlemesine bir anlayışla yeniden ele alınması zarureti dikkatle üzerinde durulması gereken konulardan biridir. Bugün hala -çalışma yapılmış olan bölgeler de dâhil olmak üzere- pek çok dil malzemesi tespit edilememiş halde durmaktadır. Mevcut çalışmaların üzerine katkı yapmak suretiyle yeni çalışmaların inşası bu yönüyle önemlidir.

Derleme yapılan bölgede gerek Eski Türkçede gerekse Eski Anadolu Türkçesinde kullanılan pek çok yapının kullanımının devam ettiği gözlenmiştir. “*ança, aşirt, beşeg, bireg, çiğın, çoveslik, çörtleñ, dıkız, dımzırmak, durug, garañki, gargı, geğreklik, goğşal, görekleme, hatırsak, kakınç, kölge, kürküç,*

oku, oñmadık, osan, öfünüklen-, öğse- , öñücü, ölgülük, sıdır-, sındı, sinirse, turkı, tokulan, tüllemek” gibi pek çok sözcükte Eski Türkçeden beri devam eden özellikler korunduğu gibi bugün kullanılmayan bazı Eski Anadolu Türkçesi ekleri de hâlâ yaşamaktadır. İlksesteki tonsuz damak patlayıcısı k- sesinin Oğuzcada genellikle tonlulaşıp /G-/ sesine dönerken bölge ağzında kullanılan “*kölge*” (Clauson 1972: 718a. DLT kölige ‘koyu gölge’(I, 448-11) sözcüğünde bu sözcük arkaik biçimini korumuştur.Yine “*key-, keyin- köynek* (Clauson 1972: 732a: Çağ.könlek ‘gömlek’, Kıp. könlek ~ kömlek. DLT könlek ‘gömlek’ (III, 350-18)” gibi sözcüklerde de bu durum görülmektedir. Sayı adlarının üzerine getirilen ve özellikle çocuk oyunlarında kullanılan “*bireg, ikişeg, üçeg vd.*” gibi sözcüklerde Eski Türkçede kullanılan {+AgU} çokluk ve topluluk adı yapan addan ad yapım ekinin izlerini görmek olasıdır. “*durug*”(Gülensoy 2007: 308: <*toruğ Uyg. turuk, turuğ; Tekin 2003 :255: turuk duru (Toyok I ön l-2); Nişanyan, <https://www.nisanyansozluk.com/?k=duru> << ETü turuğ duruk, dingin, sakin, bulanık olmayan < ETü tur- +I(g)) ve “*koyug*” sözcüklerinin de Eski Türkçede olduğu biçimiyle kullanılmaya devam edilmektedir. “*dızmır-*” fiilinde Eski Anadolu Türkçesinin işlek olmayan bir fiilden fiil yapım eki (Gülsevin, 2011: 139) olan {-zUr} eki ve “*osan, ölgülük, sıdır-, tüllemek*” gibi söz varlığında ise Eski Anadolu Türkçesi dönemi izleri görülebilir. Diğer taraftan ağızların yabancı sözcüklere olan direnci ve Türkçe fonetiğe uydurma eğilimi burada da “*dırmızan* (< F. *derbezîn*), *gayıl* (<A. *kâil*), *harm* (< A. *harem*), *tekçel* (< A. *deccâl*) gibi sözcüklerde görülmektedir. “*cırmık, cırnak, cırmıla-, cırnakla-,cizi, iñilce-*” gibi sözcüklerde ise Oğuz unsurlarla beraber Anadolu’ya gelen Kıpçak unsurların belirtisi olan Kıpçak lehçesi özellikleri yer yer karşımıza çıkmaktadır.¹⁵ Bu durum düzenli bir ses değişimi olmayıp sadece bazı sözcüklerde bulunur.

KISALTMALAR

- A.** : Arapça
bk. : Bakınız
C : Cilt
DS : Derleme Sözlüğü
F. : Farsça
krş. : Karşılaştırınız
s. : Sayfa
vd. : Ve diğerleri

KAYNAK KİŞİLER:

Ayşeana SOYUÇOK, Elif BÜKE, Ganimet SELÇİK, Hasan BÜKE, Hatice BÜKE, Hatice OYTUN, Hidayet EBEOĞLU, Huriye SOYUÇOK, Hüseyin BÜKE, Nursevim BÜKE, Nurten KONYALI, Rabia EBEOĞLU.

¹⁵ Oğuz Lehçesi’ndeki ve bu lehçenin devamı niteliğindeki Anadolu Ağızları’nda bulunan Kıpçakça dil özellikleri konusu tartışmalı konulardan biridir. Türklerin Anadolu’ya geldiği yüzyıllarda bu coğrafyaya Oğuzlarla birlikte Kıpçak unsurların da geldiği konusunda bir fikir birliği vardır. Korkmaz, ağızlarda Oğuzca unsurlar dışında araştırılması gereken Kıpçakça bir tabakanın da bulunduğunu söyler (Korkmaz, 1971: 21). Çalışmamıza konu olan Denizli Ağzı, Kıpçak etkisinin görüldüğü bölgelerden biridir. Batı Grubu Ağızlarının I. Alt Grubunu oluşturan Güney-batı Anadolu bölgesi, Oğuz dışı Türk unsurları ile de erken dönemlerden itibaren tanışmıştır (Akar, 2007: 30). Diğer Anadolu ağızlarının söz varlığında ve dil özelliklerinde kendini gösteren bu durum için daha detaylı bilgi için bk.: Ali Akar (2007), “Türkiye Türkçesi Ağızlarında Oğuzca Dışı Dil Öğeleri”, ICANAS 38, UluslararasıAsya ve Kuzey Afrika Çalışmaları Kongresi, s. 23-38, Mehmet Özmenli (2016), “Ortaçağ’da Doğu Karadeniz’de Oğuz ve Kıpçak Yerleşimi”, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi Nisan 2016 20 (2): 515-536, Claude Cahen (1979), Osmanlılardan Önce Anadolu’da Türkler, İstanbul, E Yayınları.

KAYNAKÇA

- Akar, A. (1999), “Divânü Lugâti’t-Türk ile Anadolu Ağızlarındaki Ortak Unsurlar Üzerine Bir Deneme”, Divânü Lugâti’t-Türk Bilgi Şöleni Bildirileri, (7-8 Mayıs 1999, Ankara), Türksoy Yayınları, Ankara 2000, s. 106-129.
- Akar, A. (2007), “Türkiye Türkçesi Ağızlarında Oğuzca Dışı Dil Öğeleri”, ICANAS 38, UluslararasıAsya ve Kuzey Afrika Çalışmaları Kongresi, s. 23-38.
- Akar, A. (2009), “Ağız Sözlükleri: Yöntem Ve Sorunlar –II”, Turkish Studies International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic Volume 4/8 Fall 2009, s. 216-224.
- Akman, E. (2004), Divânü Lugâti’t-Türk ve Dede Korkut Kitabından Kastamonu Ağzına (Bazı Kelime ve Deyimlerin Kullanımı). Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi, 23, 7-16.
- Banguoğlu, T. (1960), “Kaşgari’den Notlar: III - Oğuz Lehçesi Üzerine”, Türk Dili Araştırmaları Yıllığı - Belleten , 8 () , 23-48.
- Büke, H. (2019), “Millî Hafıza: Yörüklerde Atalar Sözü”, AVRASYA Uluslararası Araştırmalar Dergisi Cilt : 7 Sayı : 16, s. 516-525.
- Cahen, C. (1979), Osmanlılardan Önce Anadolu’da Türkler, İstanbul, E Yayınları.
- Clauson, S. G. (1960), An Etymological Dictionary of Pre-Thirteenth- Century Turkish, Oxford.
- Demir, N. (2013), Ankara Örneğinde Ağızların Belgelemesi, TDK Yayınları, Ankara.
- Derleme Sözlüğü, C. I-X11,TDK Yayınları, Ankara 1963–1982.
- Eröz, M. (1991), Yörükler, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı Yayınları, İstanbul.
- Gülensoy, T. (1985). Doğu Anadolu Ağızları ve Divânü Lugâti’t-Türk. V. Milletlerarası Türkoloji Kongresi Bildirileri, (23–28 Eylül 1985, İstanbul), I, İstanbul: Edebiyat Fakültesi Basımevi, 107–115.
- Gülensoy, T. (2007), Türkiye Türkçesindeki Türkçe Sözcüklerin Köken Bilgisi Sözlüğü, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.
- Gülsevin, G. (2011), Eski Anadolu Türkçesinde Ekler, Türk Dili Kurumu Yayınları, Ankara.
- İlhan, Nadir, (2008). Divânü Lugâti’t-Türk’ten Gaziantep Ağzına Atasözleri. Akpınar Dergisi, 18, 4-10.
- Karahan, L. (2014), Anadolu Ağızlarının Sınıflandırılması, TDK Yayınları, Ankara.
- Korkmaz, Z. (1971), “Anadolu Ağızlarının Etnik Yapı ile İlişkisi Sorunu”, Türk Dili Araştırmaları Yıllığı 1971.
- Korkmaz, Z. (1994a), Güney-Batı Anadolu Ağızları, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.
- Korkmaz, Z. (1995), “Kaşgarlı Mahmud ve Divanu Lügâti’t Türk”, Türk Dili Üzerine Araştırmalar, C.1 S. 629, Ankara: TDK Yay.: 254-260.
- Korkmaz, Z. (2000), “Türkiye’de Ağız Sözlükleri”, Türk Dili, S. 583, Ankara: TDK Yay.: 7-14.
- Korkmaz, Z. (2007), “Anadolu ve Rumeli Ağızlarının Dayandığı Temeller”, Türk Dili Araştırmaları Yıllığı- Belleten 55 (2007/1), s. 87-110.
- Nişanyan, S. <https://www.nisanyansozluk.com/>?, Erişim Tarihi: 15.07.2020.
- Özmenli, M. (2016), “Ortaçağ’da Doğu Karadeniz’de Oğuz ve Kıpçak Yerleşimi”, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi Nisan 2016 20 (2): 515-536.
- Şahin, İ. (2006), Osmanlı Döneminde Konar-Göçerler, Eren Yayınları, İstanbul.
- Tekin, T. (2003), Orhon Tiirkgesi Grameri, Türk Dilleri Araştırmaları Dizisi: 9, Kitap Matbaası, İstanbul.

Tok, T. (2008), “Denizli Ağızlarında Vurguya Dayalı Ünsüz Düşmesi”, Turkish Studies International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic Volume 3/7 Fall 2008, s. 841-848.

Tok, T. (2002), Denizli İli Güney ve Güneybatı Bölgesi Ağızları (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Denizli.

Türkiye Türkçesi Ağızları Sözlüğü, <https://sozluk.gov.tr/>, Erişim Tarihi: 20.06.2020.

Uygur, C. V. (2007), Denizli İli Ağız Sözlüğü (YapıKöken), Denizli Belediyesi Kültür Yayınları, Denizli.